

Subjective Well-being of Afghan Immigrants Residing in Shiraz and its Correlates

Roghayeh Khosravi^{1*}, Faranak Dalvand²

Abstract

This study aimed to examine the subjective well-being of Afghan immigrants residing in Shiraz and explore the factors associated with it. The statistical population of this research comprised Afghan immigrants aged 15-59 living in Shiraz city, from which a random sample of 380 individuals was selected. Data collection involved in-person interviews and the administration of a questionnaire. The well-being scale utilized in this study was developed by Samaram and Mahboubi (2013). The findings indicate that, on average, 62.2% of the respondents reported a moderate level of well-being, while 30.8% expressed a high degree of well-being. Overall, the subjective well-being of immigrants in this research was considered average. Moreover, the results highlight the association between gender, marital status, employment status, length of stay in Iran, income, and economic class with the level of subjective well-being among Afghan citizens living in Shiraz. The perception of well-being is relative, as individuals' assessment of the objective life conditions and existing realities shape their feelings about life and its quality, consequently influencing their level of happiness or unhappiness.

Keywords: Subjective well-being, Life Satisfaction, Happiness, Afghan immigrants, Shiraz

---

Received: 2023-02-26

Accepted: 2023-04-29

1*. Assistant Professor of Social Work, Department of Sociology and Social Planning, Shiraz University, Shiraz, Iran. (Corresponding author); r.khosravi@shirazu.ac.ir

2. Master of Sociology, Department of Sociology and Social Planning, Shiraz University, Shiraz, Iran; f.dalvand@shirazu.ac.ir

---

E-ISSN: 2981-1066 / © Population Association of Iran. This is an open access article under the CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <https://doi.org/10.22034/jpai.2023.1990541.1275>

Introduction

In today's modern era, alongside the citizens of each nation who strive for a satisfactory level of physical and emotional satisfaction, a significant proportion of individuals choose to emigrate from their homeland to better their circumstances and seek a more contented existence. Understanding the subjective and objective well-being of these migrants within their adopted society, as well as the factors influencing it, has become a paramount concern within the realm of social sciences in this contemporary age.

Subjective well-being encompasses a range of assessments, encompassing both positive and negative aspects, that individuals make regarding their own lives. These evaluations include thoughtful cognitive appraisals, such as satisfaction with one's life and occupation, personal interests and connections, as well as emotional responses to life experiences, such as feelings of happiness or sadness. It can be seen as mental well-being acting as a broad framework through which people evaluate various aspects of their lives, including their bodies, minds, and living conditions (Diener, 2006: 153).

It is reasonable to assume that the well-being of immigrants might decline due to challenges such as poverty, residing in unsuitable neighborhoods, heightened societal insecurity, and adverse life events such as being separated from or losing loved ones in conflicts. These factors can have a detrimental impact on multiple aspects of their overall health and pose significant obstacles to their subjective well-being.

Iran has been a longstanding host to a significant influx of immigrants over the past few decades. This study focuses on exploring the perceptions and subjective evaluations of individuals regarding their personal lives and overall well-being, taking into account individual-level factors rather than broader societal indicators. Additionally, the research aims to investigate the connection between background variables, socio-economic factors, migration-related aspects, and the subjective well-being of Afghan immigrants residing in Shiraz city.

Methods and Data

The present study falls under the category of survey research in terms of methodological approach. Data collection for this research involved in-person visits to neighborhoods and households, where a questionnaire was administered. To ensure the reliability of the subjective well-being variable, Cronbach's alpha test was employed. The alpha coefficient values for all three dimensions (needs, cognitive, and emotional) exceeded 0.8, indicating a satisfactory internal correlation among the

questionnaire items. The subjective well-being variable, consisting of 54 items, demonstrated an alpha coefficient of 0.916.

For this particular study, individuals aged 15 to 59 were chosen as the target population, specifically encompassing 31,919 Afghan men and women. Given the uncertain distribution of immigrants within Shiraz city and the significant number of individuals without official identification documents, random sampling was deemed the most appropriate approach. The sampling framework relied on the list of urban areas as a basis. To gather data, the initial sampling focused on urban areas with a higher concentration of Afghan residents. By employing Cochran's formula, a minimum sample size of 380 individuals was determined. This sample size was further validated using Morgan's Table 3. Data collection, preparation, and analysis were carried out using SPSS software.

Findings

Based on the findings, the age of the participants did not exhibit a notable correlation with the subjective well-being variable. However, age demonstrated an inverse relationship with physical and mental health, which are dimensions of subjective well-being. This indicates that as individuals grow older, their self-assessment of health tends to be more negative. Moreover, as the duration of migration increases, respondents reported a decrease in their sense of well-being. In other words, the longer individuals have resided in Iran, the lower their subjective well-being. Notably, there was a significant disparity between the well-being of male and female migrants, with men reporting higher levels of well-being than women.

Significant variations in well-being were observed between unemployed and employed respondents, with the employed individuals reporting significantly higher levels of well-being compared to the unemployed. Furthermore, specific income groups exhibited notable differences in subjective well-being. Those belonging to the income groups of 4 to 6 million, 6 to 8 million, and above 8 million experienced significantly higher levels of well-being compared to individuals without income and those in the income group of 2 to 4 million. Regarding social class, distinct disparities were observed, with the upper, middle to upper, and middle classes displaying significantly higher subjective well-being compared to the lower and lower-middle classes. Additionally, subjective well-being was found to vary across marital status. Single individuals reported the highest levels of well-being, followed by married individuals, and finally, those in other relationship statuses.

The impact of five variables, namely class, gender, income, place of birth, and length of stay in Iran (representing the number of years since migration from Afghanistan), on subjective well-being is statistically significant. Among these variables, the class variable demonstrates the most substantial influence on the dependent variable, with a coefficient of -0.352. This indicates that a one-unit change in the assessment of belonging to the lower class results in a decrease of 352 thousandths of a unit in the mental well-being variable. Additionally, being male, with a coefficient of 0.309, and having an average income, with a coefficient of 0.166, contribute to an increased sense of well-being. Conversely, being born in Afghanistan, with an impact factor of 0.156, and the length of stay in Iran, with a factor of 0.146, leading to a decrease in the subjective well-being experienced by immigrants.

Conclusion and Discussion

The subjective well-being of individuals offers valuable insights into the overall quality of the social system. Furthermore, if we acknowledge that sociology aims to contribute to the development of a better society, studying mental well-being can provide valuable hints towards creating a more conducive and enjoyable social environment. Extensive research has indicated that subjective well-being significantly influences social behavior. Happier individuals tend to be more engaged citizens, exhibiting higher levels of political awareness, increased participation in voting, greater civic involvement, and a decreased tendency towards radical political views.

References

- Appau, S., Churchill, S. A., & Farrell, L. (2019). Social integration and subjective wellbeing. *Applied Economics*, 51(16), 1748-1761. <https://doi.org/10.1080/00036846.2018.1528340>
- Bargahi, H, Kabiri, N. (2016). Subjective welfare and the impact of social trust on it (Case study: Youth living in Tehran). *Sociological Studies of Youth*, 6(20), 9-32. [Persian], https://ssyj.babol.iau.ir/article_529784.html
- Chalabi, M., Mosavi, SM. (2008). A sociological analysis of happiness, at micro-and macro-levels, *Iranian Journal of Sociology*, 9(1,2), 34-57. [Persian], <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17351901.1387.9.1.2.7>
- De Vaus, D. A. (2015). *Survey in Social Research*, (Translated to Persian by H. Naibi), Tehran: Ney Publishing. [Persian].

- Diener, E. (2006). Guidelines for national indicators of subjective well-being and ill-being. *Applied Research in Quality of Life*, 1(2), 151–157.
<https://doi.org/10.1007/s11482-006-9007-x>
- Diener, E. (2009). *The Science of well-being: The collected works of Ed Diener*, Springer.
<https://doi.org/10.1007/978-90-481-2350-6>
- Dinsuhaimi, S. I., Ab Razak, A., Liza-Sharmini, A. T., Wan Mohammad, W. M. Z., Yaakub, A., Othman, A., Daud, A., Musa, K. I., Draman, N., & Besari, A. (2022). Subjective wellbeing and its associated factors among university community during the COVID-19 pandemic in Northern Malaysia. *Healthcare (Basel, Switzerland)*, 10(6), 1083.
<https://doi.org/10.3390/healthcare10061083>
- Eurostate (2021), First-time asylum applicants up by 21% in September 2021 Retrieved from
<https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/ddn-20211222-2>
- Fitzpatrick, T. (2002). *Welfare Theory*, (Translated to Persian by H. Homayunpour), Tehran: Higher Institute of Social Security Research. [Persian].
- Fitzpatrick, T. (2006). *New Theories of Welfare*, (Translated to Persian by H. Homayunpour), Tehran: Higher Institute of Social Security Research. [Persian].
- Gallup (2020), Gallup Global Emotions Report in 2020.
<https://www.gallup.com/analytics/349280/gallup-global-emotions-report.aspx>
- Giddens, A. (1999). *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*, (Translated to Persian by M. Sabouri Kashani), Tehran: Shirazeh Publishing. [Persian].
- Habibpour Gatabi, K. (2022). Assessing the Situation of Subjective Well-being among Iranian Youth. *Social Welfare Quarterly*, 22(86), 9-53. [Persian],
<http://dx.doi.org/10.32598/refahj.22.86.622.2>
- HadadiNasab, J., & Mahmoudian, H. (2020). The Effect of Migration on Quality of Life: A Case Study of Migrant Families from Kouhdasht County Living in Shahr-e-Ghods and Their Non-migrant Counterparts in the County. *Journal of Population Association of Iran*, 15(29), 179-210. [Persian], <https://doi.org/10.22034/JPAI.2020.243923>
- Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J., & De Neve, J.-E. (Eds.). (2021). *World Happiness Report 2021*. Sustainable Development Solutions Network.
<https://worldhappiness.report/ed/2021/>
- Helliwell, John F., Richard Layard, Jeffrey Sachs, and Jan-Emmanuel De Neve, (eds.) (2020). *World Happiness Report 2020*. New York: Sustainable Development Solutions Network. Gallup World Pol. <https://worldhappiness.report/ed/2020/>

- Heydari, A. (2018). Investigating the state of mental well-being and factors affecting it (study among the citizens of Gilan West). [Persian], Master's Thesis in Sociology, Kharazmi University: Faculty of Literature and Humanities.
- Inglehart, R. (1994). *Culture Shift in Advanced Industrial Society*, (Translated to Persian by Maryam Voter), Tehran: Kavir Publications.
- Inglehart, R. (2002). Gender, aging, and subjective well-being. *International Journal of Comparative Sociology*, 43(3-5), 391-408. <https://doi.org/10.1177/002071520204300309>
- Inglehart, R., & Klingemann, H. D. (2000). Genes, culture, democracy, and happiness. In E. Diener & E. Suh (Eds.), *Culture and Subjective Well-being*, (pp. 165-183) Cambridge, MA: MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/2242.003.0012>
- IOM (International Organization for Migration), (2020), *World Migration Report, 2022*. <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022>
- Kim A-R., Lee S., & Park, J-H. (2022). An analysis of the factors affecting children and adolescent lifestyle in South Korea: A cross-sectional study with KCYPS 2018. *PLOS ONE* 17(2): e0263923. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0263923>
- Mehboubi, R. (2014). The relationship between the level of religiosity and the feeling of social well-being, PhD dissertation on social well-being, Allameh Tabatabai University, Tehran: Faculty of Social Sciences. [Persian].
- Modiri, F., Azad Armaki, T. (2014). Gender differences in Iranian subjective well-being. *Journal of Social Sciences Ferdowsi University of Mashhad*, 10(2), 225-242. [Persian], <https://doi.org/10.22067/jss.v0i0.38470>
- Mokhtari, M., Nazari, J. (2009). *Sociology of Quality of Life*. Tehran: Sociologists. [Persian].
- Momeni Mahmoudi F, Razmi M J. (2023). The Relationship between Government Size and Happiness. *Social Welfare Quarterly*, 22(87), 73-104. [Persian], <https://doi.org/10.32598/refahj.22.87.3593.2>
- Morovati, N., & Zokaei, M. S. (2019). The mental and objective welfare gap: A comparative study of Kurdistan and Semnan provinces. *Journal of Social Work Research*, 6(19), 31-78. [Persian], <https://doi.org/10.22054/rjsw.2021.45888.342>
- Nili, F., & Babazadeh Khorasani, B. (2012). Identification of Factors Affecting Subjective Welfare in Iran. *Journal of Monetary & Banking Research*, 14, 27-48. [Persian], <https://jmbr.mbri.ac.ir/article-1-125-en.html>

- Román, X. A. S., Toffoletto, M. C., Sepúlveda, J. C. O., Salfate, S. V., & Grandón, K. L. R. (2017). Factors associated to subjective wellbeing in older adults. *Texto & Contexto-Enfermagem*, 26(2). <https://doi.org/10.1590/0104-07072017005460015>
- Samaram, E., & Mahbobi, R. (2014). Construction of a Scale for Measuring Social Welfare with Its Emphasis on Subjective Well-Being (Welfare Feeling). *Social Development & Welfare Planning*, 5(18), 1-35. [Persian], <https://doi.org/10.22054/qjsd.2014.652>
- Szaboova, L., Safra de Campos, R., Adger, W. N., Abu, M., Codjoe, S. N. A., Franco Gavonel, M., ... & Hazra, S. (2022). Urban sustainability and the subjective well-being of migrants: The role of risks, place attachment, and aspirations. *Population, Space and Place*, 28(1), e2505. <https://doi.org/10.1002/psp.2505>
- UNHCR (2019), Global Trends Forced Displacement in 2019. <https://www.unhcr.org/globalreport2019/>
- Veenhoven, R. (2008). Sociological theories of subjective well-being. *The Science of Subjective Well-Being*, 9, 44-61. https://doi.org/10.1057/9780230625600_9
- Vezzoli, M., Valtorta, R. R., Mari, S., Durante, F., & Volpato, C. (2023). Effects of objective and subjective indicators of economic inequality on subjective well-being: Underlying mechanisms. *Journal of Applied Social Psychology*, 53, 85–100. <https://doi.org/10.1111/jasp.12928>

Citation:

Khosravi, R., Dalvand, F. (2023). Subjective Well-being of Afghan Immigrants Residing in Shiraz and its Correlates, *Journal of Population Association of Iran*, 18(35), 429-466. <https://doi.org/10.22034/jpai.2023.1990541.1275>

ارجاع:

خسروی، رقیه، و دالوند، فرانک (۱۴۰۲). رفاه ذهنی مهاجران افغانستانی ساکن در شهر شیراز و عوامل مرتبط با آن، *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۸ (۳۵)، ۴۶۶-۴۲۹.

<https://doi.org/10.22034/jpai.2023.1990541.1275>

رفاه ذهني مهاجران افغانستاني ساكن در شهر شيراز و عوامل مرتبط با آن

رقيه خسروي^{۱*}، فرانك دالوند^۲

چكیده

اين پژوهش با هدف بررسي وضعيت رفاه ذهني مهاجران افغانستاني ساكن شهر شيراز و عوامل مرتبط با آن به صورت پيمائشي اجرا شده است. جامعه آماري اين مطالعه مهاجران افغانستاني ۵۹-۱۵ ساله ساكن شهر شيراز بودند و با روش نمونه‌گيري تصادفي ۳۸۰ نفر از آن‌ها گزينش شدند كه به صورت حضوري و با ابزار پرسشنامه مورد پرسشگري قرار گرفتند. مقياس احساس رفاه كه در اين پژوهش استفاده شده، حاصل تلاش سام‌آرام و محبوبي (۱۳۹۳) است. در اين پژوهش، ۶۲/۲ درصد از پاسخگويان به‌طور متوسط و ۳۰/۸ درصد از آن‌ها تا حد زيادي احساس رفاه داشته‌اند. پس به‌طوركلي، رفاه ذهني مهاجران در اين تحقيق متوسط رو به بالا بوده است. همچنين يافته‌هاي تحقيق از رابطه‌ي جنسيت، وضعيت تاهل، وضعيت اشتغال، مدت زمان اقامت در ايران، درآمد و طبقه اقتصادي با سطح رفاه ذهني شهروندان افغانستاني ساكن شهر شيراز حكايت دارند. نتايج نشان مي‌دهد كه احساس رفاه نسبي است و مي‌توان گفت برداشت افراد از شرايط عيني زندگي و واقعيتهاي موجود، تعيين‌كننده‌ي احساس افراد درباره زندگي و كيفيت آن است كه مي‌تواند احساس خوشبختي يا بدبختي نسبت به آن را نيز شكل دهد.

واژگان كليدي: رفاه ذهني، رضاييت از زندگي، شادكامي، مهاجران افغانستاني، شيراز

تاريخ پذيرش: ۱۴۰۲/۰۲/۰۹

تاريخ دريافت: ۱۴۰۱/۱۲/۰۷

۱. استاديوار، بخش جامعه‌شناسي و برنامه‌ريزي اجتماعي، دانشگاه شيراز، شيراز، ايران (نويسنده مسئول)؛

r.khosravi@shirazu.ac.ir

۲- دانش‌آموخته كارشناسي ارشد جامعه‌شناسي، دانشگاه شيراز، شيراز، ايران؛ f.dalvand@shirazu.ac.ir

DOI: <https://doi.org/10.22034/jpai.2023.1990541.1275>

مقدمه و بیان مسئله

در دهه‌های اخیر مقوله رفاه ذهنی در رشته‌های مختلف از جمله روان‌شناسی و جامعه‌شناسی مورد مطالعه قرار گرفته است. یکی از دلایلی که دانشمندان علوم اجتماعی و رفتاری به مطالعه‌ی مفهوم شادی و خوشبختی روی آوردند، ارزیابی این موضوع بود که جوامع چقدر خوب عمل می‌کنند؛ با این فرض که سطح شادکامی نشان خواهد داد که آیا کشوری نیازهای انسانی را برآورده می‌کند یا خیر (Diener, 2009: 2). امروزه در جهان معاصر علاوه بر ساکنان بومی هر کشوری که خواستار دستیابی به سطح مطلوبی از رفاه عینی و ذهنی هستند خیل عظیمی از مهاجران نیز به امید بهبود وضعیت‌شان، کشور خود را ترک گفته و در جست‌وجوی زندگی شادتر مرزها را طی می‌کنند. مسئله‌ی رفاه ذهنی و عینی زندگی این مهاجران در جامعه جدید و اینکه چه عواملی آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد، از مسائل بسیار مهم علوم اجتماعی در عصر جدید است.

رفاه ذهنی^۱ به انواع مختلف ارزیابی‌ها اعم از مثبت و منفی اشاره دارد که مردم از زندگی خود انجام می‌دهند. این برآوردها شامل ارزیابی‌های بازتابی-شناختی^۲، مانند رضایت از زندگی و شغل، علایق و دلبستگی‌ها و واکنش‌های عاطفی به حوادث زندگی، مانند شادی و غم و اندوه است. گویی رفاه ذهنی یک چتر است که به افراد کمک می‌کند تا زندگی خود، اتفاقات، بدن و ذهن‌شان و شرایطی که در آن زیست می‌کنند را ارزیابی کنند (Diener, 2006: 153).

در سال ۲۰۲۰، تعداد مهاجران بین‌المللی در جهان ۲۸۱ میلیون نفر یعنی معادل ۳/۶ درصد جمعیت جهان بوده است (IOM, 2022: 3). برای سال‌های متوالی افغانستانی‌ها یکی از بزرگ‌ترین جمعیت‌های مهاجر در سطح جهان به حساب می‌آیند. براساس داده‌های منتشرشده از سوی یورواستات^۳ (Eurostat 2021)، تعداد پناهجویان جدید یعنی افرادی که برای اولین بار

---

1. Subjective Wellbeing

2. Reflective Cognitive Evaluations

3. Eurostat

درخواست پناهجویی یا حمایت بین‌المللی در اتحادیه اروپا داشته‌اند، در سپتامبر ۲۰۲۱ نسبت به مدت مشابه سال قبل، ۵۸ درصد افزایش یافته است. افغانستانی‌ها بزرگترین گروه از افرادی بودند که در اتحادیه اروپا به دنبال پناهندگی بودند (۱۳ هزار و ۸۰۰ متقاضی برای اولین بار). در افغانستان حتی پیش از آنکه در ماه اوت طالبان کنترل را به دست بگیرد، با بدتر شدن وضعیت امنیتی این کشور، بیش از ۲۵۰ هزار نفر خانه‌های خود را ترک کردند.

اگرچه حرکت و جابه‌جایی‌های داخلی و بین‌المللی تا حد زیادی به‌طور عمومی به بهبود شغل و سطح درآمد افراد منجر می‌شود و مهاجرت بین‌المللی، بسیاری از مردم به خصوص آوارگان و پناهندگان را از ظلم و ستم شدید و آسیب و خطر جسمی نجات داده است، اما در مورد شادکامی و خوشبختی مهاجران بین‌المللی و رفاه ذهنی آن‌ها پس از رسیدن به مقصد چه می‌توان گفت؟ چه عواملی با احساس خوشبختی مهاجرانی که به کشورهای مختلف پناه برده‌اند مرتبط است؟

براساس داده‌های دریافت شده از دولت ایران در اکتبر سال ۲۰۲۰ توسط کمیساریای عالی پناهندگان^۱، تخمین زده می‌شود ۳ میلیون نفر مهاجر در ایران زندگی می‌کنند که حدود ۸۰۰ هزار نفرشان با کارت پناهندگی (کارت آمایش و کارت هویت) در ایران اقامت دارند که از این تعداد ۷۸۰ هزار نفر افغانستانی و ۲۰ هزار نفر عراقی تخمین زده می‌شوند. علاوه بر این، طبق داده‌های ارائه شده توسط آژانس پناهندگان سازمان ملل در فوریه سال ۲۰۲۱، حدود ۵۸۶ هزار نفر دارنده‌ی گذرنامه افغانستانی با ویزای ایرانی در این کشور اقامت دارند. همچنین، حدود ۲/۲۵-۲/۱ میلیون افغانستانی در ایران زندگی می‌کنند که فاقد هر نوع مدارک هویتی می‌باشند. بر این اساس تا پایان سال ۲۰۱۹ ایران هشتمین کشور پناهنده‌پذیر جهان است (UNHCR, 2019: 9).

---

1. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)

مؤسسه گالوپ با همکاری سازمان ملل متحد، احساس شادکامی و خوشبختی را از چند طریق در مقیاس جهانی اندازه‌گیری می‌کند و هرساله نتایج را، برای گزارش شادی جهانی^۱ و به اشتراک گذاشتن شواهد در مورد تجربیات عاطفی روزمره‌ی مردم به صورت گزارش احساسات جهانی گالوپ^۲، ارائه می‌دهد.

نهمین گزارش جهانی شادکامی ۲۰۲۱ در سال ۲۰۲۰ و تحت تأثیر شیوع ویروس کرونا به صورت تلفنی انجام شده است (Helliwell et al., 2021). در این گزارش شادکامی معادل «ارزیابی ذهنی فرد از وضعیت زندگی خود» تعریف شده و از نظرسنجی‌های عواطف مثبت و عواطف منفی مؤسسه گالوپ نیز استفاده شده است. براساس نتایج ایران با نمره ۴/۷۲ در جایگاه ۱۱۸ جهان (از بین ۱۴۹ کشور) جای دارد و افغانستان با نمره ۲/۵۲ باز هم در قعر نمودار قرار گرفته است (Helliwell et al., 2021: 26). افغانستان درگیر جنگ، برای چهارمین سال متوالی، پایین‌ترین نمره‌ی شاخص تجربه مثبت را در جهان ثبت کرد که نشان می‌دهد به چه میزان چرخه‌ی منفی فقر و خشونت برای تجربیات روزمره‌ی افغان‌ها ویرانگر بوده است. براساس گزارش‌های سال ۲۰۲۰ که در سال ۲۰۱۹ انجام شد، ۳۱٪ افغانستانی‌ها اعلام کرده‌اند که روز گذشته لبخند زده‌اند یا خندیده‌اند و این کمترین میزان ثبت شده در بین کشورهاست (Gallup, 2020: 7). همچنین در شاخص تجربه‌ی منفی^۳ که شامل نگرانی، غم و اندوه، خشم، استرس و دردهای جسمانی است، باز هم افغانستان رتبه‌ی سوم را دارد. در این میان ایران نیز به عنوان جامعه‌ی میزبان وضعیت بهتری را نشان نمی‌دهد. ایران نیز در سال ۲۰۱۹ جزء ده کشوری است که بالاترین شاخص تجربه‌ی منفی جهانی را دارند (Gallup, 2020: 12). در رده‌بندی این کشورها نابرابری رفاه ذهنی^۴ به‌طور کامل مشهود است.

-
1. World Happiness Report
  2. Gallup Global Emotions Report
  3. Negative Experience Index
  4. Subjective Well-being Inequality

به دور از ذهن نیست که شادکامی مهاجران به سطح شادکامی کشور مبدأ و کشور مقصد مرتبط باشد. مشکلاتی چون فقر، زندگی در محله‌های نامناسب، سطح بالای عدم امنیت در جامعه، حوادث منفی زندگی مثل جدایی از خویشان و بستگان یا از دست دادن آن‌ها در جنگ، از جمله عوامل اجتماعی هستند که تأثیرات زیادی در ابعاد مختلف سلامت افراد می‌گذارند و به‌طور مشخص رفاه ذهنی آن‌ها را دچار مشکل می‌کنند.

باید توجه داشت انسان موجودی است که براساس تصویر ذهنی خود از واقعیت - نه خود واقعیت - زندگی می‌کند و رفتارش متأثر از برداشت‌های ذهنی و ادراکی است که از واقعیت دارد و این برداشت‌ها و ادراکات الزاماً با واقعیت انطباق ندارد. در این پژوهش اینکه افراد از زندگی شخصی‌شان چه برآوردهایی دارند و میزان رفاه خود را - فارغ از معیارهای کلان - به طور ذهنی چگونه ارزیابی می‌کنند مورد پرسش محقق بوده است. همچنین در این پژوهش به دنبال پاسخ به این پرسش هستیم که متغیرهای زمینه‌ای و متغیرهای اقتصادی - اجتماعی و عوامل مرتبط با مهاجرت با رفاه ذهنی مهاجران افغانستانی ساکن در شهر شیراز چه رابطه‌ای دارد.

پیشینه پژوهش

وزولی و همکاران^۱ (۲۰۲۳) به دنبال پاسخ به این سوال بودند که چگونه معیارهای عینی و ذهنی نابرابری اقتصادی بر رفاه ذهنی افراد، هم در بعد عاطفی و هم در بعد شناختی آن تأثیر می‌گذارد. نمونه آن‌ها شامل ۱۴۴۶ ایتالیایی بود که به صورت آنلاین پرسشگری شدند. رگرسیون‌های چندسطحی تأثیر منفی و معنی داری ادراک نابرابری بر بهزیستی را شناسایی کردند. در مقابل، شاخص جینی^۲ تأثیری نشان نداد. یافته‌ها همچنین نقش همه‌گیر کووید-۱۹ در حال انجام را برجسته کردند. جمع‌بندی این پژوهش شواهد اولیه‌ای را ارائه می‌دهد که ادراک و

---

1. Vezzoli et. all
2. Gini index

تجربه فردی از نابرابری اقتصادی ممکن است پیش‌بینی‌کننده‌ی بهتری برای مؤلفه‌های عاطفی و شناختی رفاه ذهنی نسبت به حالت عینی آن باشد.

کیم، لی و پارک^۱ (۲۰۲۲) مطالعه‌ای با هدف شناسایی متغیرهای سبک زندگی بر سلامت ذهنی نوجوانان در کره جنوبی انجام داده‌اند که با استفاده از داده‌های پانل کودکان و نوجوانان کره در سال ۲۰۱۸ انجام شده است. سلامت ذهنی، ادراک ذهنی فرد از وضعیت سلامتی خود است. در این مطالعه مقطعی از داده‌های ۴۴۹۰ دانش‌آموز استفاده شد. متغیرها شامل اوقات روزمره^۲ (زمان خواب، زمان مطالعه، اوقات فراغت)، هیجان‌ها (شادی، عزت نفس، مشکلات هیجانی)، قابلیت‌ها (نگرش مشارکتی، سخاوت)، سلامت (رضایت از زندگی، زمان ورزش، وعده صبحانه، کیفیت خواب)، رسانه (استفاده از تلفن هوشمند و وابستگی یا اعتیاد به آن)، مدرسه (رضایت از مدرسه، ارتباط با دوستان و معلمان)، و خانه (زمان سپری شده با والدین، نگرش والدین) هستند. نتایج تایید کرد که پارامترهای ارزیابی شده با سلامت ذهنی بدون در نظر گرفتن مقطع تحصیلی مرتبط هستند. این تحقیق نشان داد که هر چه کیفیت خواب بالاتر باشد باعث افزایش احساسات مثبت در عین فعالیت بیشتر می‌شود.

آب رازک و همکاران^۳ (۲۰۲۲) مطالعه‌ای با هدف بررسی رفاه ذهنی جامعه دانشگاهی در شمال مالزی در طول دوران قرنطینه به دلیل همه‌گیری بیماری کرونا و عوامل مؤثر بر آن انجام دادند. داده‌ها به صورت یک نظرسنجی مقطعی آنلاین از ۱۱۴۸ کارمند و دانشجوی دانشگاه در سال ۲۰۲۰ جمع‌آوری شد. دانشجویان سطوح بالاتری از ناراحتی روانی را در مقایسه با کارکنان گزارش کردند. نمره شاخص رفاه ذهنی فردی به‌طور معکوس تحت تأثیر نمره افسردگی و استرس قرار داشت. همچنین آن‌هایی که تصور می‌کردند به دلیل قرنطینه با مشکلات بیشتری روبرو هستند، رفاه ذهنی پایینی را گزارش کردند.

---

1. Kim, Lee & Park
2. Living Time
3. Ab Razak et.al

سزابووا و همکاران^۱ (۲۰۲۱) داده‌های یک نظرسنجی مقطعی در ارتباط با متغیرهای پایداری شهری و رفاه ذهنی مهاجران از ۲۶۴۱ مهاجر در هفت شهر غنا، هند و بنگلادش را تجزیه و تحلیل کردند. نتایج نشان داد که تداوم شرایط مادی ضعیف، قرار گرفتن در معرض خطرات محیطی، و دسترسی محدود به خدمات و اشتغال بر رفاه ذهنی مهاجران تأثیر می‌گذارد.

آپاو، چرچیل و فارل^۲ (۲۰۱۸) ادغام اجتماعی و رفاه ذهنی را با استفاده از داده‌های پیمایش زندگی اجتماعی در بریتانیا^۳ آزموده‌اند. در این تحقیق از داده‌های هر سه موج نظرسنجی از سال ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۵ استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که افزایش فراوانی تعامل با همسایگان، افزایش باور بلاواسطه پاسخگویان به تعلق به محله و کشور خود و افزایش طول اقامت در یک محله با افزایش رفاه ذهنی مرتبط است.

رومن و همکاران^۴ (۲۰۱۷) مطالعه‌ای تحلیلی و مقطعی در شیلی برای شناسایی عوامل مرتبط با رفاه ذهنی سالمندان انجام داده‌اند. نمونه شامل ۲۰۳۵۱ سالمند بود. یافته‌ها حاکی از آن است که بهزیستی ذهنی و رضایت از زندگی با افزایش سن، مرد بودن، مشارکت در سازمان‌های اجتماعی، متاهل بودن، داشتن تحصیلات عالی، درآمد بالاتر، درک خوب از وضعیت سلامتی و مراقبت‌های بهداشتی بهتر همبسته بود.

حبیب‌پور گتایی (۱۴۰۱) برای مطالعه‌ی وضعیت بهزیستی ذهنی جوانان ایرانی با روش تحلیل ثانویه کمی روی داده‌های «پیمایش ملی وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی ایران در سال ۱۳۹۵»، جوانان ۱۸ تا ۲۹ ساله سراسر کشور را بررسی کرد. براساس یافته‌های وی، وضعیت بهزیستی ذهنی جوانان نامساعد و در سطح پایین بود و در مقایسه با گروه‌های سنی بالاتر نامساعدتر و نامطلوب‌تر است.

-
1. Szaboova et.al
  2. Appau, Churchill & Farrell
  3. UK Community Life Survey
  4. Román et.al

حدادی‌نسب و محمودیان (۱۳۹۹) در مطالعه خود به دنبال پاسخ به این پرسش بودند که آیا مهاجرت تغییری در کیفیت زندگی، در مقایسه با مبدأ، ایجاد می‌کند؟ جامعه آماری پژوهش، سرپرستان خانواده‌های مهاجر کوهدشتی ساکن در شهر قدس تهران و سرپرستان خانواده‌های غیر مهاجر همتای آن‌ها ساکن در شهرستان کوهدشت را در بر گرفته است. اطلاعات مورد نیاز با استفاده از روش پیمایش و با ابزار پرسشنامه بدست آمده است. با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی، ۲۰۰ نفر مهاجر و ۲۰۰ نفر غیرمهاجر انتخاب شدند. نتایج نشان داد که خانواده‌های مهاجر در مجموع از کیفیت زندگی نسبتاً مطلوب‌تری نسبت به همتایان غیرمهاجر خود برخوردارند. همچنین افراد دارای تحصیلات کمتر و غیرشاغل، کیفیت زندگی بالاتری را گزارش کرده‌اند.

حیدری (۱۳۹۸) با مطالعه‌ی عوامل موثر بر وضعیت رفاه ذهنی شهروندان ۱۵ تا ۶۵ ساله گیلان غرب به این نتیجه رسید که میزان رفاه ذهنی در جامعه مورد مطالعه متوسط رو به پایین بوده است. احساس رضایت از زندگی، امید به آینده و احساس محرومیت نسبی رابطه معنادار و مستقیم با میزان برخورداری از رفاه ذهنی داشته‌اند.

مروتی و ذکایی (۱۳۹۸) با بررسی وضعیت رفاه ذهنی دو استان سمنان و کردستان نشان دادند که وضعیت رفاه ذهنی در سمنان در سطحی کمی پایین‌تر از متوسط و در کردستان متوسط است. دین، وضعیت قومی، هویت و فرهنگ قومی بر وضعیت رفاه ذهنی مردم کردستان مهم‌تر بوده است. هر دو گروه تبعیض (احساس عدالت) را به عنوان متغیر موثر بر رفاه ذهنی تجربه کرده‌اند؛ کردها تبعیض قومی و ساکنین سمنان در دست‌یابی به موقعیت‌های بالاتر.

مدیری و آزاد ارمکی (۱۳۹۲) با انجام یک پیمایش ملی به بررسی تفاوت‌های جنسیتی در رفاه ذهنی ایرانیان پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان داد که در ایران رفاه ذهنی زنان بیش از مردان است و علاوه بر جنسیت، اشتغال، درآمد، پایگاه اقتصادی اجتماعی، وضعیت تاهل و وضعیت سکونت با رفاه ذهنی رابطه دارد. هرچند در مورد زنان تحصیلات با رفاه ذهنی رابطه دارد اما در مورد مردان صادق نیست. رابطه احساس سلامتی و احساس آزادی در هر دو جنس با رفاه ذهنی تایید شده است.

نیلی و بابازاده خراسانی (۱۳۹۱) داده‌های رفاه ذهنی خرد مربوط به ۶۶۲۰ مشاهده جمع‌آوری شده در بانک اطلاعاتی موسسه بررسی ارزش‌های جهان در دو سال ۲۰۰۳ و ۲۰۰۵ را تجزیه و تحلیل کرده‌اند. نتایج از تاثیر درآمد، وضعیت شغلی، سلامت فردی، اعتقادات مذهبی، روابط و پیوندهای خانوادگی، سن و جنسیت بر سطح رفاه ذهنی شهروندان ایرانی حکایت دارد.

با مرور مطالعات پیشین چنین به نظر می‌رسد که بیشترین توجه حوزه‌ی رفاه در علوم اجتماعی مربوط به معلولان، سالمندان، زنان و کودکان بوده است. در حالیکه فرصت‌های زندگی مهاجران، پناهندگان و گروه‌های نژادی نیز در مقایسه با اکثریت افراد جامعه متفاوت است. در این گروه‌ها کم‌سواد و بی‌سواد، نرخ‌های بالاتر بیکاری، درآمد پایین‌تر، فقر عمیق‌تر، بیماری‌های جسمی و روحی بیشتر، انزوای محلی و دسترسی نابرابر در امکان سکونت زمینه‌ساز پایین آمدن سطح رفاه ذهنی شده است. مهاجران یکی از گروه‌هایی هستند که زودتر و بیشتر از هم‌افزایی محرومیت‌ها و تنگناها متاثر می‌شوند. پژوهش‌ها نشان دادند که عوامل فرهنگی، فردی و ساختاری که در حوزه‌ی آموزش، اشتغال و قدرت‌یابی مهاجران اثرگذارند می‌تواند باعث کاهش تجارب مثبت در زندگی و ارزیابی منفی شخص از کلیت زندگی شود.

چارچوب نظری پژوهش

در این تحقیق برای درک و سنجش احساس رفاه فرد، دیدگاه فیتزپتریک^۱ انتخاب شده است. او در پاسخ به این پرسش که «رفاه چیست؟» به هفت شاخص اصلی رفاه اشاره می‌کند: شادکامی، نیازها، تأمین، ترجیحات، رهایی، استحقاق، مقایسه‌های نسبی (فیتزپتریک، ۱۳۸۱: ۲۰). همچنین نتایج مجموعه تحقیقات و پیمایش‌های اینگلهارت برای تبیین ارتباط متغیرهای زمینه‌ای (سن، جنسیت و تحصیلات و ...) بر رفاه ذهنی مدنظر قرار گرفته است.

---

1. Fitzpatrick

فیتزپتریک (۱۳۸۱: ۲۰) در تعریف‌های ممکن از رفاه، وجه تمایز عینی یا ذهنی بودن آن را مد نظر دارد. رفاه ذهنی به احساسات، ادراک‌ها، شناخت‌ها، و تجارب همان فردی مربوط می‌شود که وی را موضوع رفاه قرار داده‌ایم. رفاه ذهنی به آن شخص یا خویشتن او وابسته است. از نظر فیتزپتریک شادکامی یا خوشبختی حالتی است که فرد باید به‌طور کلی شادکام باشد، شاید بدین سبب که آرزوهایش تحقق پذیرفته است، و در مواجهه با ناکامی‌ها و شکست‌های گهگاهی هم سرخورده و غمگین نشود. تأمین بدین معناست که شخص امنیت شغلی، درآمد و مسکن داشته باشد. فیتزپتریک (۱۳۸۱: ۲۴) بین نیازها تمایز قائل می‌شود: الف) نیازهای اساسی ب) نیازهای غیراساسی و ج) ترجیحات. در این دیدگاه به سبب دلالت‌های مساوات‌طلبانه، برآورده شدن نیازها مظهر رفاه است و از این لحاظ نیازهای اساسی اهمیت بیشتری در رفاه دارد. با این حال قطعاً تحقق آرزوها و ترجیحات، احساس رفاه بیشتری به همراه دارد (فیتزپتریک، ۱۳۸۱: ۲۲). استحقاق به معنی تناسب بین پاداش دریافتی شخص و میزان مشارکت اوست. شخصی که به تناسب مشارکت‌اش پاداش دریافت نکند، احساس رفاه و بهروزی ندارد (فیتزپتریک، ۱۳۸۱: ۲۵). و در نهایت آنکه رفاه با خُلق مقایسه‌گر آدمی پیوند دارد. افراد در طول زندگی خود را با دو گروه کسانی که می‌شناسند و کسانی که نمی‌شناسند، مقایسه می‌کنند و سطح رفاه آن‌ها با مرفه شدن افرادی که دوست دارند و نامرفه بودن افرادی که دوست ندارند، ممکن است افزایش یابد (فیتزپتریک، ۱۳۸۱: ۲۶).

اینگلهارت (۱۳۷۳)^۱ اظهار می‌دارد که سطح پایین رضایت از زندگی و احساس خوشبختی، به گرایش‌های منفی نسبت به کل جامعه منجر و دوره‌های طولانی برآورده نشدن آرزوها و انتظارات، موجب ظهور نگرش‌های بدبینانه‌ای می‌شود که این بدبینی از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود (چلبی و موسوی، ۱۳۸۷: ۳۵). مطالعات پیشینی که اینگلهارت بررسی کرده است، نشان دادند که تفاوت در درآمد، تحصیلات، شغل، جنسیت، وضعیت تأهل و سایر مشخصه‌های

جمعیتی به طرز شگفت‌آوری سطح کمی از واریانس رفاه ذهنی را تبیین می‌کنند. اما در ادامه، مطالعات او این موضوع را به شیوه‌ی دقیق‌تری تبیین می‌کند. اینگلهارت یافته‌هایش را در دو مفهوم مدل تطابق آرمان‌ها^۱ و مدل خط مرزی^۲ چنین مفروض می‌دارد که: وقتی افراد با بهبود یا از دست دادن موردی مانند موقعیت شغلی مواجه می‌شوند ابتدا تأثیر عمیقی بر رضایت از زندگی و احساس خوشبختی ایشان داشته اما در طولانی مدت، افراد سطح آرزوی خود را با سطح دستیابی خود تنظیم می‌کنند، لیکن پس از مدتی این احساس به سطح قبل از تغییر، یعنی خط مرزی (نقطه مرجع) بازمی‌گردد، یعنی در درازمدت، فرد سطح اشتیاق خود را با شرایط جدید تنظیم می‌کند و در نهایت همان سطح رفاه قبلی (چه مثبت و چه منفی) را تجربه می‌کند. اما، افراد مختلف دارای خط مرزی متفاوت هستند. برخی از افراد سال به سال، سطح بالاتری از رفاه را از دیگران نشان می‌دهند (Inglehart & Klingemann, 2000). در نتیجه، در هر جامعه معینی، رفاه ذهنی در هر ویژگی پایداری مانند جنسیت به طرز شگفت‌انگیزی متفاوت است پس متغیرهای ثابت‌تر و برجسته‌تری مانند جنسیت ممکن است مهم‌تر و تاثیرگذارتر باشد (Inglehart & Klingemann, 2000 & Inglehart: 2002, 392).

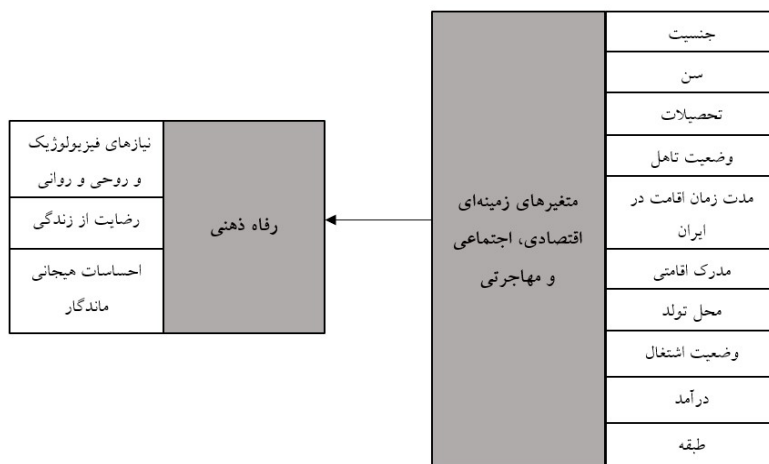
اما اینگلهارت به همین بسنده نمی‌کند و علاوه بر قبول عوامل ژنتیکی به بررسی اجتماعی-تاریخی و فرهنگی بودن این موضوع می‌پردازد. اینگلهارت به‌طور مشخص ارتباط بین سن، جنسیت و رفاه ذهنی را مطالعه کرده و قائل به تفاوت بین سطح شادی زنان و مردان در جهان معاصر است، بدین صورت که زنان سطح بالاتری از رفاه ذهنی نسبت به مردان را نشان می‌دهند (Inglehart, 2002: 407).

در همین راستا او داده‌های کلیه نظرسنجی‌های یورو بارومتر^۳ را که از سال ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۶ در دوازده کشور اروپای غربی انجام شده است، به علاوه داده‌های نظرسنجی ارزش‌های جهانی

---

1. The aspiration-adjustment model
2. Set-point model
3. Euro-Barometer

۱۹۸۲-۱۹۸۱ از ایالات متحده، کانادا، مجارستان و ژاپن را مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. وی دریافت که در کل زنان و مردان تقریباً سطح یکسانی از رضایت از زندگی و خوشبختی را تجربه می‌کنند، اما دو جامعه خارج از قاعده بودند؛ در ایرلند و ژاپن زنان سطح بالاتری از رفاه نسبت به مردان داشتند. اینگلههارت رفاه نسبتاً بالای زنان ژاپنی و ایرلندی را به این واقعیت نسبت داد که، زنان در هر دو کشور از موقعیت‌های محرومیت نسبتاً بزرگ، در دو یا چند دهه اخیر گام‌های اساسی در جهت برابری برداشته‌اند. اگرچه زنان در مقایسه با مردان محروم بودند، اما آن‌ها یک تغییر رو به بالا را تجربه کرده بودند، و وضعیت ادراک شده خود را نسبت به میزان آرزوی خود افزایش دادند (Inglehart, 2002: 392). طی چند دهه گذشته، یک جنبش جهانی زنان به دنبال برابری جنسیتی بوده است و همین موضوع باید سلامت ذهنی زنان را افزایش داده باشد؛ اگرچه شرایط عینی آن‌ها نسبت به مردان کمتر مطلوب است (Inglehart, 2002: 407).

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

متغیر رفاه ذهنی چندبُعدی است و ناگزیر باید آن را به ابعادی تجزیه کرد تا قابل سنجش شود. بر اساس مدل پژوهش (شکل ۱)، اصلی‌ترین ابعاد رفاه ذهنی عبارتند از: نیازها (شامل دو بُعد نیازهای فیزیولوژیک و نیازهای روحی و روانی)، بُعد رضایت از زندگی (به عنوان جنبه

شناختی رفاه ذهنی) و بُعد احساسات هیجانی ماندگار (به عنوان جنبه عاطفی رفاه ذهنی) که هریک از این ابعاد به وسیله مؤلفه‌هایی که از میان نظریه‌های رفاه اجتماعی قابل شناسایی بودند، عملیاتی شدند. با این هدف، مقیاس احساس رفاه سام‌آرام و محبوبی (۱۳۹۳) در این پژوهش به کار گرفته شد (محبوبی، ۱۳۹۳: ۱۷۵).

روش و داده‌های تحقیق

از لحاظ منطق روش‌شناختی، پژوهش حاضر در رده‌ی پژوهش‌های پیمایشی است. در این تحقیق، داده‌ها به صورت حضوری (با مراجعه به محلات و درب منازل) و از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شده‌اند.

عموماً برای بررسی روایی پرسشنامه، از اعتبار صوری^۱ استفاده می‌شود. اساتید و کارشناسان این حوزه با ارائه‌ی نظرات خود در مورد مبانی و چهارچوب نظری و نیز شکل و صورت سوال‌های پرسشنامه، اعتبار آن را تایید کردند. مقیاس احساس رفاه که در این پژوهش استفاده شده، حاصل تلاش سام‌آرام و محبوبی (۱۳۹۳) است که به عنوان ابزاری برای سنجش رفاه ذهنی ساخته شده و اعتبار و پایایی آن پیش‌تر نیز تایید شده است.

در این پژوهش ضریب پایایی متغیر رفاه ذهنی با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ تعیین شده است. مقدار آلفای هر سه بعد نیازها، شناختی و عاطفی بالای ۰/۸ بود و در نتیجه گویه‌های استفاده شده در پرسشنامه دارای همبستگی درونی لازم بودند. آلفای متغیر رفاه ذهنی با ۵۴ گویه برابر با ۰/۹۱۶ بود. جدول ۱، تعریف عملیاتی متغیرهای تحقیق را نمایش می‌دهد.

جدول ۱. تعریف عملیاتی متغیرهای تحقیق

معرف	شاخص	بعد	
ارزیابی فرد از میزان سلامتی خود	احساس سلامت (جسمی)	نیازهای فیزیولوژیک	زیستی
مقایسه وضعیت سلامتی فرد نسبت به گذشته			
وجود یا عدم وجود مشکل جسمی در انجام فعالیت‌های روزانه			
احساس با ارزش بودن و داشتن نگرش مثبت به خود	عزت نفس	نیازهای روحی و روانی	زیستی
داشتن ویژگی‌های مثبت و مفید			
احساس شکست و ناتوانی			
ارزیابی فرد از میزان دستیابی به اهداف و تمایلات	ترجیحات	رضایت از زندگی	زیستی
میزان تحقق آرزوها و امکان تامین خواسته‌های مشروع فرد			
ارزیابی فرد از میزان رعایت حق و عدالت در جامعه	استحقاق		
ارزیابی فرد از میزان برخورداری مردم نسبت به شایستگی‌هایشان			
دیدگاه فرد نسبت به طبقات فرادست	مقایسه‌های نسبی		
ارزیابی فرد از برخورداری‌های خود در مقایسه با دیگران			
واکنش احساسی فرد نسبت به طبقات فرادست	برابری		
دیدگاه فرد نسبت به میزان رعایت عدالت			
دیدگاه فرد نسبت به میزان عمل به قانون	خوشبختی و شادکامی		
میزان احساس خوشبختی و شادکامی			
احساسات فرد در خصوص توانایی‌ها و روحیات خود	امید به آینده	عاطفی	
ارزیابی حالت‌های عاطفی فرد نسبت به دیگران			
میزان امیدواری فرد نسبت به آینده			
ارزیابی فرد از شرایط و وضعیت فعلی در مقایسه با گذشته	اعتماد و مقبولیت اجتماعی	عاطفی	
ثبات و سامان زندگی فرد در آینده نزدیک			
ارزیابی میزان اعتماد متقابل فرد با اعضای خانواده و نزدیکان			
بررسی طرف‌های مشورت در تصمیمات مهم زندگی	اعتماد و مقبولیت اجتماعی	عاطفی	
ارزیابی فرد از میزان مقبولیتش در جامعه			

براساس آمار منتشر شده از سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ مهاجران افغانستانی ساکن شیراز ۵۶۱۲۷ نفر برآورد شده‌اند. در پژوهش حاضر افراد ۱۵ تا ۵۹ ساله انتخاب شدند که عددی معادل ۳۱۹۱۹ نفر زن و مرد افغانستانی را شامل می‌شود.

به دلیل توزیع نامشخص مهاجران در سطح شهر شیراز و تعداد زیاد افرادی که فاقد اوراق هویتی هستند و در نتیجه نبود لیست مشخصی از اطلاعات و نحوه توزیع و سکونت ایشان، نمونه‌گیری تصادفی، گزینه‌ای مناسب تشخیص داده شد و فهرست مناطق شهری، به‌عنوان چهارچوب نمونه‌گیری مبنا قرار گرفت. برای جمع‌آوری اطلاعات، ابتدا از میان منطقه‌های شهری که افغانستانی‌ها بیشتر در آن ساکن بودند، نمونه‌گیری شد. رفته‌رفته از هر منطقه بزرگ محلات کوچک‌تر نمونه‌گیری شدند. در ادامه، کار به انتخاب نمونه‌ای تصادفی از خانوارها و سپس برگزیدن افرادی برای مصاحبه، از خانوارهای منتخب رسید (دواس، ۱۳۹۴: ۷۷-۷۴). براساس فرمول کوکران حداقل حجم نمونه ۳۸۰ نفر برآورد شده است. با استناد به جدول مورگان^۱ نیز همین حجم نمونه تایید می‌شود. مناطق شهرداری و افراد نمونه از لحاظ ویژگی‌های جمعیتی، اقتصادی و اجتماعی و سایر متغیرهای زمینه‌ای دارای تنوع و تا حد امکان منطبق بر جامعه آماری بودند.

آماده‌سازی و تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار SPSS انجام شد. برای تحلیل فرضیه‌ها از آزمون‌های پارامتریک و برحسب مورد، از آزمون‌های ضریب همبستگی، آزمون تفاوت میانگین‌ها و آزمون تحلیل واریانس استفاده شده است.

یافته‌ها

(۱) یافته‌های توصیفی

بررسی متغیرهای جمعیتی نشان داد ۷۵ درصد پاسخگویان زیر ۳۴ سال سن داشتند و میانگین سنی پاسخگویان ۲۸/۴ سال بود که بیانگر جوانی جمعیت نمونه است. در این پژوهش ۵۳/۹ درصد از پاسخگویان را زنان و ۴۶/۱ درصد را مردان تشکیل می‌دهند. حدود ۵۰/۳ درصد از کل

---

1. Morgan

پاسخگویان مجرد، ۴۵/۸ درصد از آن‌ها متاهل و درصد کمی معادل ۳/۹ درصد از پاسخگویان همسر فوت‌شده یا طلاق گرفته و یا متارکه کرده بدون طلاق بودند.

کمترین مدت زمان اقامت در ایران یک‌سال و بیشترین سال‌های اقامت ۴۵ سال است. میانگین سال‌های اقامت پاسخگویان در ایران ۲۱/۴۸ سال است. در این پژوهش ۸۶/۳ درصد پاسخگویان کارت آمایش (کارت پناهندگی) و پاسپورت داشتند و مابقی ۱۳/۷ درصد با مجوز تحصیلی یا بدون مدرک بودند. در این تحقیق ۲۲۰ نفر از جمعیت نمونه معادل ۵۷/۹ درصد یعنی بیش از نیمی از پاسخگویان متولد ایران هستند و مابقی یعنی ۱۶۰ نفر معادل ۴۲/۱ درصد در افغانستان متولد شده بودند.

مطابق با جدول ۲ در ارتباط با ویژگی‌های اقتصادی- اجتماعی جامعه نمونه بیشتر پاسخگویان، یعنی ۱۲۷ نفر معادل ۳۳/۴ درصد خود را جزء طبقه متوسط، ۱۰۳ نفر معادل ۲۷/۱ درصد جزو طبقه متوسط رو به پایین و ۱۱۹ نفر یعنی ۳۱/۳ درصد خود را جزء طبقه پایین ارزیابی کردند. کم‌ترین درصد، (۱/۸ درصد یعنی معادل ۷ نفر) خود را جزء طبقه بالا می‌دانند و ۲۴ نفر یعنی ۶/۳ درصد از پاسخگویان خود را در طبقه متوسط رو به بالا ارزیابی کردند. همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود ۱۹۹ نفر از پاسخگویان شاغل می‌باشند که ۵۲/۴ درصد کل پاسخگویان را در بر می‌گیرند و غیرشاغلان (که محصلان نیز غیرشاغل در نظر گرفته شده‌اند) با تعداد ۱۸۱ نفر، ۴۷/۶ درصد کل پاسخگویان را تشکیل می‌دهند.

همان‌طور که مشاهده می‌شود بیشترین درصد پاسخگویان یعنی ۴۸/۲ درصد، معادل ۱۸۳ نفر با درآمد ۴ تا ۶ میلیون تومان در ماه بوده‌اند و ۴/۷ درصد معادل ۱۸ خانوار اذعان داشته‌اند که نان‌آور و درآمدی ندارند.

در تحقیق حاضر تحصیلات عالی کمترین فراوانی را دارد. پاسخگویان به‌طور میانگین دارای ۸/۳۱ سال (تقریباً معادل سیکل) تحصیل بوده‌اند. فوق دیپلم، لیسانس، فوق لیسانس و دکترا جمعاً ۱۳/۳ درصد از کل جمعیت پاسخگویان را تشکیل می‌دهند. جمعیت بی‌سوادان و تحصیلات ابتدایی به ترتیب ۴۲ نفر معادل ۱۰/۹ درصد و ۶۰ نفر معادل ۱۵/۹ درصد از جمعیت کل هستند. افراد با تحصیلات زیر سیکل و سیکل ۹۹ نفر هستند که معادل ۲۶ درصد جمعیت نمونه است. و در نهایت ۶۲ نفر یعنی ۱۶/۳ از پاسخگویان تحصیلات متوسطه را به اتمام رسانده‌اند.

فقط ۶/۱ درصد یعنی ۲۳ نفر سلامتی کمی دارند. بنابراین ارزیابی پاسخگویان از وضعیت سلامت جسمی و روحی‌شان در این تحقیق در سطح بالایی بوده است.

جدول ۳. توزیع نمونه برحسب سطح رفاه ذهنی و ابعاد آن

درصد	فراوانی	سطوح متغیر	متغیر
۱۰/۸	۴۱	کم	برخورداری از سلامت
۳۳	۱۲۵	متوسط	
۵۶/۲	۲۱۳	زیاد	
۷/۴	۲۸	کم	عزت نفس
۲۷	۱۰۲	متوسط	
۶۵/۶	۲۴۸	زیاد	
۶/۱	۲۳	کم	سلامت جسمی و روحی
۳۶/۱	۱۳۶	متوسط	
۵۷/۸	۲۱۸	زیاد	
۲۵/۹	۹۱	کم	میزان رضایت از زندگی
۷۱	۲۵۰	متوسط	
۳/۱	۱۱	زیاد	
۸/۶	۳۰	کم	احساسات هیجانی ماندگار
۵۷/۱	۲۰۰	متوسط	
۳۴/۳	۱۲۰	زیاد	
۷	۲۴	کم	رفاه ذهنی
۶۲/۲	۲۱۲	متوسط	
۳۰/۸	۱۰۵	زیاد	

رضایت از زندگی (بعد شناختی) ۹۱ نفر یا به عبارت دیگر ۲۵/۹ درصد کم، ۷۱ درصد متوسط، و فقط ۳/۱ درصد زیاد بوده است. لذا به طور کلی رضایت از زندگی در این تحقیق متوسط رو به پایین بوده است. احساسات هیجانی (بعد عاطفی) ۳۰ نفر یا به عبارت دیگر ۸/۶ درصد کم، ۵۷/۱ درصد معادل ۲۰۰ نفر متوسط، و ۳۴/۳ درصد یا ۱۲۰ نفر در حد زیاد بوده

است. لذا به‌طور کلی احساسات هیجانی ماندگار و مثبت در این تحقیق متوسط رو به بالا بوده است.

براساس جدول ۳ در متغیر رفاه ذهنی ۶۲/۲ درصد از پاسخگویان به‌طور متوسط و ۳۰/۸ درصد از آن‌ها تا حد زیادی احساس رفاه داشته‌اند. در این تحقیق ۷ درصد از آن‌ها سطح پایینی از رفاه ذهنی را گزارش کرده‌اند. پس به‌طور کلی رفاه ذهنی مهاجران در این تحقیق متوسط رو به بالا بوده است.

۲) یافته‌های تحلیل دو متغیری

برای بررسی ارتباط تعدادی از متغیرهای کمی پژوهش حاضر با رفاه ذهنی از آزمون پیرسون استفاده شده که نتایج آن در جدول ۴ ارائه شده است. براساس نتایج جدول مذکور، سن پاسخگویان با متغیر رفاه ذهنی ارتباط معناداری را نشان نداد. اما سن با سلامت جسم و روان به عنوان یک بعد از رفاه ذهنی ارتباط معکوس داشت. بدین معنا که هرچه سن بالاتر می‌رود ارزیابی فرد از وضعیت سلامتی‌اش، ارزیابی منفی است.

بررسی همبستگی متغیر وابسته و مدت زمان مهاجرت پاسخگویان به ایران، براساس آزمون پیرسون نشان می‌دهد که سطح معناداری آزمون ۰/۰۱۷ بوده است و بنابراین رابطه بین این دو متغیر معنادار است. براساس مقدار پیرسون رابطه معکوس و منفی بوده است و در واقع با افزایش مدت زمان مهاجرت، احساس رفاه پاسخگویان کاهش یافته است. به عبارت دیگر هرچه پاسخگو تعداد سال‌های بیشتری را در ایران زندگی کرده است، رفاه ذهنی کمتری دارند.

جدول ۴. آزمون ضریب همبستگی پیرسون میان متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش

معنی‌داری	آماره	آزمون	
۰/۱۶۳	-/۰۷۶	پیرسون	رابطه سن و میزان رفاه ذهنی
۰/۰۳۴	-۰/۱۰۹	پیرسون	رابطه سن و سلامت جسم و روان
۰/۰۵۰	۰/۱۰۶	پیرسون	رابطه تحصیلات و رفاه ذهنی
۰/۰۱۷	-۰/۲۰۲	پیرسون	رابطه مدت زمان اقامت در ایران و رفاه ذهنی

نتایج خروجی آزمون مقایسه میانگین‌ها (شامل آزمون تی مستقل و آزمون تحلیل واریانس) در جدول ۵ ارائه شده است. یافته‌های این جدول نشان می‌دهد میانگین رفاه ذهنی مردان (۳۴/۴۵) با مقداری اختلاف از زنان (۳۰/۹۳) بیشتر است. این تفاوت به حدی است که آن را معنادار بدانیم؛ چراکه میزان تی برابر با ۴/۲۱۴ و معناداری کمتر از ۰/۰۰۱ حاکی از وجود رابطه بین این دو متغیر می‌باشد. پس بین زنان و مردان مهاجر به لحاظ احساس رفاه تفاوت معنی‌دار وجود دارد و مردان به طور معناداری بیش از زنان احساس رفاه دارند.

با بررسی تفاوت میانگین متغیر وابسته بر حسب وضعیت اشتغال (بیکار یا شاغل بودن) مشخص شد که تفاوت میانگین معناداری بین پاسخگویان بیکار و شاغل وجود داشته و معناداری آزمون تی کمتر از ۰/۰۰۵ بوده است. پس بین پاسخگویان بیکار با میانگین ۳۱ و پاسخگویان شاغل با میانگین ۳۴/۰۴ به لحاظ احساس رفاه تفاوت معنی‌دار وجود دارد و شاغلان به طور معناداری بیش از غیرشاغلان احساس رفاه دارند.

برای بررسی تفاوت میانگین رفاه ذهنی پاسخگویان بر حسب میزان درآمد آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه انجام شد. میانگین رفاه ذهنی گروه‌های درآمدی مختلف با یکدیگر تفاوت معنی‌داری دارند. این تفاوت بدین شکل است که گروه‌های درآمدی ۴ تا ۶ و ۶ تا ۸ و بالای ۸ میلیون از گروه‌های بدون درآمد و گروه درآمدی ۲ تا ۴ میلیونی به طور معناداری رفاه ذهنی بالاتری را تجربه می‌کنند.

همچنین تحلیل تفاوت شاخص رفاه ذهنی بر حسب وضعیت تأهل بیانگر آن است که میانگین رفاه ذهنی مجردان ۳۳/۹۱، افراد متأهل ۳۱/۸۳ و افراد بدون همسر ۲۵/۹۵ است و این تفاوت در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۰۱ معنادار است. بنابراین رفاه ذهنی افراد مجرد بالاتر از دو گروه دیگر است و بعد از آن افراد متأهل و بدون همسر قرار دارند.

در آخر برای بررسی تفاوت میانگین رفاه ذهنی بر حسب طبقه اقتصادی-اجتماعی آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه انجام شده است. بر این اساس نتایج آزمون تحلیل واریانس و معناداری کمتر از ۰/۰۰۱ نشان‌دهنده آن است که تفاوت معناداری بین گروه‌ها بر حسب طبقه اجتماعی وجود دارد. از نظر طبقه تفاوت بدین شکل است که رفاه ذهنی طبقات بالا، متوسط به بالا و متوسط به طور معناداری از طبقات پایین و متوسط پایین بیش تر است.

جدول ۵- مقایسه میانگین شاخص رفاه ذهنی برحسب متغیرهای مستقل پژوهش

جنسیت				
زن		مرد		
۳۰/۹۳		۳۴/۴۵		
۷/۷۴		۷/۶۸		
T				
۴/۲۱۴ (sig ≤ ۰/۰۰۱)				
محل تولد				
افغانستان		ایران		
۳۲/۸۹		۳۲/۴۳		
۸/۲۵		۷/۶۵		
T				
-۰/۵۳۲ (sig = ۰/۰۵۹)				
وضعیت اقامتی				
بی مدرک		با مدرک		
۳۴/۵۵		۳۲/۲۸		
۸/۵۲		۷/۷۵		
T				
-۱/۸۹۶ (sig = ۰/۰۵۹)				
وضعیت اشتغال				
شاغل		غیر شاغل		
۳۴/۰۴		۳۱		
۷/۳۲		۸/۲۴		
T				
۳/۵۷۳ (sig ≤ ۰/۰۰۱)				
وضعیت تاهل				
بدون همسر		متاهل		مجرد
۲۵/۹۵		۳۱/۸۳		۳۳/۹۱
۸/۵۳		۸/۱		۷/۳۱
F				
۸/۳۸۹ (sig ≤ ۰/۰۰۱)				
میزان درآمد				
بدون درآمد		۲ تا ۴ میلیون		۴ تا ۶ میلیون
۲۸/۸۴		۲۹/۵۵		۳۳/۳۴
۷/۲۹		۹/۱۳		۷/۶۴
F				
۵/۱۶۸ (sig ≤ ۰/۰۰۱)				
طبقه اقتصادی				
پایین		متوسط پایین		متوسط
۲۸/۴۰		۳۲/۱۵		۳۵/۵۸
۷/۷۷		۷/۶۶		۶/۱۶
F				
۱۷/۷۴۷ (sig ≤ ۰/۰۰۱)				

۳) یافته‌های تحلیل چند متغیره^۱

این نوع تحلیل‌ها با فرض یک متغیر وابسته و دو یا چند متغیر مستقل ارائه می‌شود که مبتنی بر رگرسیون^۲ هستند. برای انتخاب بهترین مدل رگرسیونی در نرم افزار از روش رگرسیون خطی چندمتغیره به روش گام به گام^۳ استفاده شد. لازم به ذکر است برای استفاده از این روش متغیرهای اسمی به متغیرهای ظاهری^۴ تبدیل شدند، یعنی به صورت متغیرهای دو وجهی درآمدند. از آنجا که با متغیر دو وجهی می‌توان به مثابه متغیر فاصله‌ای رفتار کرد امکان استفاده از رگرسیون بدین صورت فراهم شد (دواس، ۱۳۹۴: ۲۱۸).

براساس مقدار F مشخص می‌شود که این مدل رگرسیونی آیا به خوبی متغیر وابسته را در جامعه‌ی آماری پیش‌بینی می‌کند؟ چنانچه از نتایج برمی‌آید مقدار F معادل (۱۲/۴۸۳) و سطح معناداری (sig= ۰/۰۰۰) است، پس می‌توان نتیجه گرفت که مدل ترسیم شده مدل خوب و معناداری است. براساس مقدار ضریب تعیین، مجموع متغیرهای مستقل حدود ۳۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین و پیش‌بینی می‌کنند. اما برای مشخص شدن معناداری تک تک متغیرها باید به جدول ۶ رجوع شود. با توجه به اینکه سطح معناداری خطای مقدار t کمتر از ۰/۰۵ است، تاثیر پنج متغیر طبقه، جنسیت، درآمد، محل تولد و مدت زمان اقامت در ایران (یا به عبارتی تعداد سال‌های مهاجرت از افغانستان) بر رفاه ذهنی معنادار است. همان‌طور که جدول ۶ نشان می‌دهد متغیر طبقه با ضریب ۰/۳۵۲- دارای تاثیر بیشتری بر متغیر وابسته است. یعنی هر یک واحد تغییر در ارزیابی عضوی از طبقه پایین بودن، به اندازه ۳۵۲ هزارم واحد از متغیر رفاه ذهنی کم می‌کند. بعد از آن به ترتیب متغیرهای مرد بودن با ضریب ۰/۳۰۹ و داشتن درآمد متوسط با ضریب ۰/۱۶۶ باعث افزایش احساس رفاه می‌شوند. متولد افغانستان بودن با ضریب تاثیر ۰/۱۵۶ و مدت زمان اقامت در ایران با ضریب ۰/۱۴۶ باعث کاهش احساس رفاه در

---

1. Multivariate Analysis
2. Regression
3. Stepwise Method
4. Dummy Variable

مهاجران می‌شوند. در این آزمون متغیرهای سن، تحصیلات، وضعیت تاهل، وضعیت اشتغال و وضعیت مدرک اقامتی از مدل خارج شدند.

جدول ۶. تحلیل رگرسیونی و ضریب بتای استاندارد متغیرهای مستقل تأثیرگذار بر رفاه ذهنی و

ابعاد آن

معناداری F	F	R ²	R	سطح معناداری t	مقدار t	ضریب Beta	متغیرهای مستقل
رفاه ذهنی کل							
۰/۰۰۰	۱۲/۴۸۳	۰/۳۱۸	۰/۵۴۶	۰/۰۰۰	-۴/۹۰۳	-۰/۳۵۲	طبقه (پایین)
				۰/۰۰۰	۴/۱۸۷	۰/۳۰۹	جنسیت (مرد بودن)
				۰/۰۲۲	۲/۳۰۹	۰/۱۶۶	درآمد (متوسط)
				۰/۰۳۲	-۲/۱۷۲	-۰/۱۵۶	محل تولد (متولد افغانستان)
				۰/۰۴۹	-۱/۹۸۷	-۰/۱۴۶	مدت زمان اقامت در ایران
نیازهای فیزیولوژیک و روحی- روانی							
۰/۰۰۰	۲۱/۶۸۶	۰/۳۰۵	۰/۵۵۳	۰/۰۰۰	۵/۲۶۵	۳/۳۳۶	جنسیت (مرد بودن)
				۰/۰۰۰	-۵/۲۰۱	-۳/۴۵۸	طبقه (پایین)
				۰/۰۳۲	-۲/۱۶۶	-۰/۶۴۷	سن
رضایت از زندگی							
۰/۰۰۰	۹/۶۰۸	۰/۱۱۸	۰/۳۴۳	۰/۰۰۲	۳/۰۸۹	۰/۲۴۳	جنسیت (مرد بودن)
				۰/۰۰۵	-۲/۸۶۱	-۰/۲۲۵	طبقه (پایین)
احساسات هیجانی ماندگار							
۰/۰۰۰	۱۴/۰۵۸	۰/۲۲۸	۰/۴۷۷	۰/۰۰۰	-۴/۷۴۱	-۰/۳۵۱	طبقه (پایین)
				۰/۰۰۴	۲/۹۱۵	۰/۲۱۵	جنسیت (مرد بودن)
				۰/۰۱۴	۲/۴۹۷	۰/۱۸۵	درآمد (متوسط)

بحث و نتیجه گیری

با استناد به تعاریف رفاه ذهنی، این اشخاص و گروه‌ها هستند که باید احساس کنند زندگی‌شان مطلوب است یا نه؛ و به طور مسلم افراد برداشت یکسان و مشابهی نخواهند داشت. برای مثال میان ارزیابی زنان از واقعیت‌های زندگی و آنچه مطلوب می‌پندارند و معیارهایی که برای ارزیابی زندگی خود دارند، با آنچه مردان مطلوب می‌دانند، تفاوت وجود دارد. در عین حال نباید از نظر دور داشت که این احساس گرچه ماهیتی ذهنی دارد و در ساختار روانی فرد تجربه می‌شود، محصولی ساختاری و اجتماعی است (بارگاهی و کبیری، ۱۳۹۴: ۱۰). در اثبات این مدعا، آمارهای رده‌بندی رفاه ذهنی گزارش شادی جهانی نشان می‌دهند شهرهایی که در پایین‌ترین مرتبه‌ی رفاه ذهنی قرار گرفته‌اند، علاوه بر سطح توسعه‌ی اقتصادی پایین، در کشورهایی با بی‌ثباتی سیاسی بالا واقع شده‌اند، وضعیت امنیتی متشنج دارند، تکرار دوره‌ای درگیری‌های مسلحانه را تجربه می‌کنند و یا تحت تأثیرات جنگ و تهدید به جنگ هستند. تأثیر درگیری مسلحانه و تروریسم بر رفاه ذهنی به خوبی در ادبیات این مفهوم بررسی شده است. در بین ۱۸۶ شهر، کابل رتبه‌ی ۱۸۶ را به خود اختصاص داده است (Helliwell et al., 2020: 50). بنابراین اگرچه فرد با ارزیابی‌های ذهنی موقعیتش را احساس و ادراک می‌کند، اما برون‌داد این موضوع عینی و واقعی است و از سوی دیگر این امکانات عینی و ساختاری هستند که در فرد احساساتی چون رفاه، شادکامی، رضایت و خوشبختی را ایجاد می‌کنند (بارگاهی و کبیری، ۱۳۹۴: ۱۰).

در این پژوهش جنسیت بر احساس رفاه تأثیر داشت به طوری که بین زنان و مردان به لحاظ احساس رفاه تفاوت معنی‌دار وجود دارد و مردان به طور معناداری بیش از زنان احساس رفاه دارند. یافته‌های رومن و همکاران (۲۰۱۷) در شیلی نیز ارتباط بهزیستی ذهنی و رضایت از زندگی را با مرد بودن و درآمد بالاتر تایید می‌کند که با تحقیق حاضر همسو است. اما یافته‌های نیلی و بابازاده خراسانی نتایج متفاوتی را گزارش می‌کند بدین شکل که مردان به طور میانگین سطح رضایت پایین‌تری را گزارش داده‌اند.

برخلاف تحقیق حاضر که سن پاسخگویان (به‌جز همبستگی با بعد ارزیابی سلامت) و تحصیلات ارتباطی به میزان احساس رفاه آن‌ها نداشت و مجردان احساس رفاه بیشتری داشتند،

در مطالعه رومن و همکاران (۲۰۱۷) بهزیستی ذهنی با متاهل بودن و داشتن تحصیلات عالی و افزایش سن همبسته بود.

تبیین این موضوع در باب تحصیلات بسیار پراهمیت است. فیتزپتریک (۱۳۸۵: ۴۱۳) در کتاب نظریات جدید رفاه با استناد به بورديو (۱۹۸۶) به نکته‌ی بسیار مهمی در باب آموزش اشاره می‌کند. از نظر بورديو آموزش معنایی به مراتب فراتر از کسب سواد و صلاحیت شغلی دارد. در واقع آموزش به خانواده‌های طبقات بالا اجازه می‌دهد تا امتیازها را از نسلی به نسل دیگر منتقل کنند و در این مسیر خصلت‌هایی چون اعتماد به نفس، قابلیت رهبری، ادبیات فاخر، قابلیت‌های زبانی، مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی و غیره به کودکان‌شان القا می‌شود. بنابراین گویی سرمایه فرهنگی به ارث برده می‌شود. و این اتفاق در طبقات پایین به شکلی خلاف جهت طبقات بالا اتفاق می‌افتد. پس سرمایه فرهنگی القای نوعی «عادت ذهنی» به مردم است و جوهی که از والدین به کودکان انتقال می‌یابد حائز اهمیت است.

اشتغال، دیگر حوزه‌ی بسیار مهم برای پی‌گیری و بررسی آثار و نتایج محرومیت‌های اقتصادی و اجتماعی است. در ایران افغانستانی‌ها فقط اجازه‌ی فعالیت در بعضی مشاغل را دارند که در بیشتر موارد جزو مشاغل سخت به حساب می‌آیند و در دسته‌ی کارگری یدی قرار می‌گیرند؛ از جمله آجرپزی، چاه‌کنی و حفاری، گچ‌بری، سنگ‌بری، کارگر کشاورزی، کارگر تخریب ساختمان، کارگر مکانیک و تاسیسات، باغبان و غیره^۱.

در این پژوهش مشاهده شد که افراد شاغل نسبت به افراد غیرشاغل رفاه ذهنی بالاتری را تجربه می‌کنند. گیدنز (۱۳۷۸: ۱۲۲-۱۲۱) توصیه می‌کند که به بزرگسالان فاقد مهارت‌های اساسی یا کسانی که شرایط لازم برای کسب شغل را ندارند کمک شود که آن‌ها را به دست آورند، به افرادی که مهارت‌های‌شان کهنه شده و با دانش روز هم‌خوانی ندارد کمک شود که آن‌ها را به روز کنند. او توضیح می‌دهد که احتمال بیکار شدن افراد بدون مهارت پنج برابر کسانی است که واجد شرایط تحصیلی بالاتر هستند؛ در نهایت اشتغال نصیب افراد قابل استخدام

1. https://www.mcls.gov.ir/icm_content/media/image/2017/06/129303_orig.pdf

می‌شود. این توصیه‌ی گیدنز را برای جامعه‌ی مهاجران می‌توان بسیار کاربردی و اثربخش تلقی کرد چرا که کار برای فرد درآمد و حس ثبات و داشتن هدف در زندگی ایجاد می‌کند، و برای جامعه به طور کلی ثروت می‌آفریند، پس منفعتی چند جانبه دارد. این بخش از نتایج، با یافته‌های نیلی و بابازاده خراسانی (۱۳۹۱) و سزابووا و همکاران (۲۰۲۱) همسو است. در همین راستا مومنی موهموئی و رزمی (۱۴۰۱) به این نتیجه رسیدند که با افزایش رشد اقتصادی و در نتیجه آن درآمد افراد، رفاه جامعه و رضایت از زندگی بهبود می‌یابد و این منجر به گسترش شادی در جامعه می‌شود. تورم و نرخ بیکاری نیز دارای اثری منفی بر شادی جامعه است. نکته قابل توجه در این پژوهش آن است که بیکاری دارای اثر منفی بیشتری بر شادی نسبت به تورم است.

متغیر تعداد سال‌های مهاجرت از افغانستان یا مدت زمان اقامت در ایران نیز قابل توجه است چراکه در نتیجه‌ی آزمون همبستگی مشخص شد که هرچه شخص مدت زمان بیشتری در ایران زندگی کرده است احساس رفاه کمتری دارد. این یافته با نتایج آپا، چرچیل و فارل (۲۰۱۸) که افزایش باور بلاواسطه پاسخگویان به تعلق به محله و افزایش طول اقامت در یک محله را با افزایش رفاه ذهنی مرتبط می‌داند همسو نیست. این موضوع به خوبی قابل تبیین است؛ چراکه مرجع مقایسه برای کسانی که سال‌های زیادی در ایران زندگی کرده‌اند، دیگر افغانستان نیست بلکه آن‌ها را خود را با هم‌تایان و هم‌مالان ایرانی خود مقایسه می‌کنند و در نتیجه‌ی این مقایسه احساس رفاه ندارند. اما کسانی که به تازگی از افغانستان به ایران آمده‌اند، هنوز تجربه و فضای روشنی از زندگی سخت در افغانستان دارند و احتمالاً زندگی در بستر امن ایران برای‌شان احساس رفاه بالاتری به ارمغان می‌آورد و آینده‌ی روشن‌تری را نسبت به مبداء، برای خود تصور می‌کنند. از آن طرف کسانی که در ایران متولد شده‌اند و هیچ‌گاه افغانستان را ندیده‌اند خود را ایرانی می‌پندارند، هرچند به حقوق اساسی شهروندی دسترسی ندارند.

شاخص‌های جهانی رفاه ذهنی، مانند ارزیابی رضایت از زندگی و خوشبختی، می‌تواند برای بحث‌های سیاسی مفید باشد. اندازه‌گیری رفاه ذهنی می‌تواند در ارزیابی نیاز به سیاست‌های خاص و در اندازه‌گیری نتایج سیاست‌گذاری‌های مداخله‌ای مفید باشد. توجه به این شاخص‌ها برای کشورها هدف مطلوبی است و از آنجا قابل توجیه است که شواهد فزاینده‌ای نشان

می‌دهند رفاه ذهنی نتایج مفیدی در جامعه ایجاد می‌کند، در حالی که افسردگی و وضعیت‌های منفی طولانی‌مدت به وضعیت نامطلوبی در جامعه منتج می‌شود. بنابراین، سیاست‌گذاران نه تنها به دلیل ارزش ذاتی آن برای شهروندان، بلکه همچنین به این دلیل که رفاه ذهنی افراد می‌تواند منافع مثبت سرریز برای کل جامعه داشته باشد، باید علاقه‌مند به رفاه ذهنی باشند (Diener, 2006: 152). نتایج این تحقیق و عوامل تاثیرگذار بر رفاه ذهنی مهاجران می‌تواند مبنای نظری محکمی برای سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های هدفمند قرار گیرد.

رفاه ذهنی افراد اطلاعات مهمی در مورد کیفیت نظام اجتماعی به دست می‌دهد. همچنین اگر این فرض را بپذیریم که یکی از اهداف جامعه‌شناسی کمک به ساخت جامعه‌ی بهتر است، مطالعه‌ی رفاه ذهنی سرنخ‌هایی را برای جامعه‌ای قابل زیست‌تر فراهم می‌کند. پژوهش‌ها نشان داده که رفاه ذهنی یکی از عوامل تعیین‌کننده‌ی رفتار اجتماعی است. افراد خوشبخت شهروندان بهتری هستند، آن‌ها در مورد مسائل سیاسی آگاه‌ترند، بیشتر از حق رأی خود استفاده می‌کنند، بیشتر کنش مدنی دارند و در عین حال از نظر سیاسی کمتر رادیکال هستند. بنابراین، رفاه ذهنی فردی هم برون‌داد یک سیستم اجتماعی است و هم عاملی اثرگذار در عملکرد آن است (Veenhoven, 2008: 11).

به‌طورکلی می‌توان چنین فرض کرد که مدیریت مطلوب و بهبود شرایط عینی زندگی، وظیفه اصلی حکومت و دولت است و برداشت فرد درباره‌ی واقعیت و تغییر مدل‌های ذهنی، در اختیار فرد است. جهت روشنگری، توصیه به کوشش پیوسته‌ی فرد برای تغییر مدل‌های ذهنی زمانی اثربخش است که شرایط واقعی زندگی نامطلوب نباشد و اگر بود این موضوع در محاسبات حکومت‌ها دیده شده باشد؛ به‌طوری‌که آن‌ها دغدغه‌ی بهبود وضع موجود را داشته باشد. پس شاید آشنایی و حساس کردن دولت‌ها و حکومت‌ها به مفهوم رفاه ذهنی، به خصوص رفاه ذهنی مهاجران به‌عنوان شهروندان جدید و رو به رشد دنیای معاصر، کمکی کند تا دولت‌ها برای بهبود شرایط و رفاه عینی زندگی این گروه گامی بردارند و برای فرد نیز عرصه‌ای باز کند تا در حوزه‌های تحت اختیار خود، مدیریت کیفیت زندگی خویش و احساس رفاه و خوشبختی خود را در دست گیرند (مختاری و نظری، ۱۳۸۹: ۱۲۶-۱۲۲).

در پایان باید به محدودیت‌های این پژوهش اشاره کرد. به دلیل پراکندگی مهاجران و نبود لیست مشخص از الگوی توزیع آن‌ها، همچنین محرمانگی آمارهای جمعیتی این گروه، استفاده از روش‌های نمونه‌گیری کم‌خطا تر امکان‌پذیر نبود. همچنین، در فرآیند جمع‌آوری داده‌ها مردان تمایل کمتری به همکاری داشتند و در صورت همکاری وقت و توجه لازم را صرف پاسخگویی نمی‌کردند. بیش از ۳۰ پرسشنامه‌ی مخدوش از پاسخگویان مرد هنگام تحلیل حذف شد. این موضوع می‌تواند ناشی از اشتغال به کار و فعالیت‌های روزانه‌ی آن‌ها و کمتر در دسترس بودن و وقت ناکافی آن‌ها باشد.

منابع

- اینگلهارت، رونالد (۱۳۷۳). *تحول فرهنگی در جامعه‌ی پیشرفته صنعتی*، (ترجمه مریم وتر)، تهران: انتشارات کویر.
- بارگاهی، حسین، و کبیری، نرگس (۱۳۹۴). رفاه ذهنی و تاثیر اعتماد اجتماعی بر آن (مطالعه موردی جوانان ساکن شهر تهران)، *مطالعات جامعه‌شناختی جوانان*، ۶(۲۰)، ۳۲-۹.
- https://ssyj.babol.iau.ir/article_529784.html
- چلبی، مسعود، و موسوی، سیدمحسن (۱۳۸۷). بررسی جامعه‌شناختی عوامل موثر بر شادمانی در سطوح خرد و کلان". *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۹(۱-۲)، ص ۳۴-۵۷.
- <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17351901.1387.9.1.2.7>
- حبیب‌پور گتایی، کرم (۱۴۰۱). ارزیابی وضعیت بهزیستی ذهنی در بین جوانان ایرانی، *رفاه اجتماعی*، ۲۲(۸۶)، ۵۳-۹.
- <http://dx.doi.org/10.32598/refahj.22.86.622.2>
- حدادی‌نسب، جواد و محمودیان، حسین (۱۳۹۹). اثر مهاجرت بر کیفیت زندگی: مطالعه موردی خانواده‌های مهاجر کوهستانی ساکن شهر قدس و هم‌تایان غیرمهاجر ساکن شهرستان کوه‌دشت. *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۵(۲۹)، ۱۷۹-۲۱۰.
- <https://doi.org/10.22034/IPAI.2020.243923>
- حیدری، علی (۱۳۹۸). بررسی وضعیت رفاه ذهنی و عوامل موثر بر آن (مطالعه در بین شهروندان گیلان غرب). پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه خوارزمی: دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

- دواس، دی.ای.د (۱۳۹۴). *پیمایش در تحقیقات اجتماعی*، (ترجمه هوشنگ نایی)، تهران: نشر نی.
- سام‌آرام، عزت‌اله، و محبوبی، رضا (۱۳۹۳). ساخت مقیاس برای سنجش رفاه اجتماعی با تاکید بر رفاه ذهنی (احساس رفاه). *برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۱۸، ۱-۳۴.
- <https://doi.org/10.22054/qjst.2014.652>
- فیتزپتریک، تونی (۱۳۸۱). *نظریه‌ی رفاه*، (ترجمه هرمز همایون‌پور)، تهران: موسسه عالی پژوهش تامین اجتماعی.
- فیتزپتریک، تونی (۱۳۸۵). *نظریه‌های رفاه جدید*، (ترجمه هرمز همایون‌پور) تهران: موسسه عالی پژوهش تامین اجتماعی.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸). *راه سوم، بازسازی سوسیال دموکراسی*، (ترجمه منوچهر صبوری کاشانی)، تهران: نشر شیرازه.
- محبوبی، رضا (۱۳۹۳). رابطه میزان دینداری و احساس رفاه اجتماعی، رساله دکتری رفاه اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی تهران: دانشکده علوم اجتماعی.
- مختاری، مرضیه و نظری، جواد (۱۳۸۹). *جامعه‌شناسی کیفیت زندگی*. تهران: جامعه‌شناسان.
- مدیری، فاطمه، و آزادارمکی، تقی (۱۳۹۲). بررسی تفاوت‌های جنسیتی در رفاه ذهنی ایرانیان. *مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد*، ۱۰(۲)، ۲۴۲-۲۲۵.
- <https://doi.org/10.22067/jss.v0i0.38470>
- مروتی، نادر، و ذکایی، محمد سعید (۱۳۹۸). رفاه ذهنی و دلایل موثر بر آن (بررسی وضعیت رفاه ذهنی و دلایل موثر بر آن در دو استان کردستان و سمنان). *پژوهشنامه مددکاری اجتماعی*، ۶(۱۹)، ۷۸-۳۱.
- <https://doi.org/10.22054/rjsw.2021.45888.342>
- مؤمنی مهموئی، فاطمه، و رزمی، محمدجواد (۱۴۰۱). رابطه اندازه دولت با شادکامی، *رفاه اجتماعی*، ۲۲(۸۷): ۷۳-۱۰۴.
- <https://doi.org/10.32598/refahj.22.87.3593.2>
- نیلی، فرهاد، و بابازاده خراسانی، بهزاد (۱۳۹۱). شناسایی عوامل موثر بر رفاه ذهنی در ایران، *پژوهش‌های بومی-بانکی*، ۶(۱۴)، ۲۷-۴۸.
- <https://jmbr.mbri.ac.ir/article-1-125-fa.html>

- Appau, S., Churchill, S. A., & Farrell, L. (2019). Social integration and subjective wellbeing. *Applied Economics*, 51(16), 1748-1761. <https://doi.org/10.1080/00036846.2018.1528340>
- Diener, E. (2006). Guidelines for national indicators of subjective well-being and ill-being. *Applied Research in Quality of Life*, 1 (2), 151-157. <https://doi.org/10.1007/s11482-006-9007-x>
- Diener, E. (2009). *The Science of well-being: The collected works of Ed Diener*, Springer. <https://doi.org/10.1007/978-90-481-2350-6>
- Dinsuhaimi, S. I., Ab Razak, A., Liza-Sharmini, A. T., Wan Mohammad, W. M. Z., Yaakub, A., Othman, A., Daud, A., Musa, K. I., Draman, N., & Besari, A. (2022). Subjective wellbeing and its associated factors among university community during the COVID-19 pandemic in Northern Malaysia. *Healthcare (Basel, Switzerland)*, 10(6), 1083. <https://doi.org/10.3390/healthcare10061083>
- Eurostate (2021), First-time asylum applicants up by 21% in September 2021 Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/ddn-20211222-2>
- Gallup (2020), Gallup Global Emotions Report in 2020. <https://www.gallup.com/analytics/349280/gallup-global-emotions-report.aspx>
- Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J., & De Neve, J.-E. (Eds.). (2021). *World Happiness Report 2021*. Sustainable Development Solutions Network. <https://worldhappiness.report/ed/2021/>
- Helliwell, John F., Richard Layard, Jeffrey Sachs, and Jan-Emmanuel De Neve, (eds.) (2020). *World Happiness Report 2020*. New York: Sustainable Development Solutions Network. Gallup World Pol. <https://worldhappiness.report/ed/2020/>
- Inglehart, R. (2002). Gender, aging, and subjective well-being. *International Journal of Comparative Sociology*, 43 (3-5), 391-408. <https://doi.org/10.1177/002071520204300309>
- Inglehart, R., & Klingemann, H. D. (2000). Genes, culture, democracy, and happiness. In E. Diener & E. Suh (Eds.), *Culture and Subjective Well-being*, (pp. 165-183) Cambridge, MA: MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/2242.003.0012>
- IOM (International Organization for Migration), (2020), *World Migration Report, 2022*. <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022>
- Kim A-R., Lee S., & Park, J-H. (2022). An analysis of the factors affecting children and adolescent lifestyle in South Korea: A cross-sectional study with KCYPS 2018. *PLOS ONE* 17(2): e0263923. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0263923>

- Román, X. A. S., Toffoletto, M. C., Sepúlveda, J. C. O., Salfate, S. V., & Grandón, K. L. R. (2017). Factors associated to subjective wellbeing in older adults. *Texto & Contexto-Enfermagem*, 26(2). <https://doi.org/10.1590/0104-07072017005460015>
- Szaboova, L., Safra de Campos, R., Adger, W. N., Abu, M., Codjoe, S. N. A., Franco Gavonel, M., ... & Hazra, S. (2022). Urban sustainability and the subjective well-being of migrants: The role of risks, place attachment, and aspirations. *Population, Space and Place*, 28(1), e2505. <https://doi.org/10.1002/psp.2505>
- UNHCR (2019), Global Trends Forced Displacement in 2019. <https://www.unhcr.org/globalreport2019/>
- Veenhoven, R. (2008). Sociological theories of subjective well-being. *The Science of Subjective Well-Being*, 9, 44-61. https://doi.org/10.1057/9780230625600_9
- Vezzoli, M., Valtorta, R. R., Mari, S., Durante, F., & Volpato, C. (2023). Effects of objective and subjective indicators of economic inequality on subjective well-being: Underlying mechanisms. *Journal of Applied Social Psychology*, 53, 85-100. <https://doi.org/10.1111/jasp.12928>